

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ
НАД ДИСЕРТАЦІЄЮ**

**Навчально-методичний посібник
(для здобувачів вищої освіти
ступеня доктор філософії (PhD))**

Рівне–2021

Авторський знак П-30
УДК 001. 817 (072)

Петренко О. Б., Гудовсек О. А. Технологічні аспекти роботи над дисертацією: навч.-метод. посібн. для здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії (PhD). Рівне: РДГУ, 2021. 196 с.

Розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри теорії і методики виховання РДГУ (Протокол № 8 від «30» червня 2021 року).

Рекомендовано до друку науково-технічною радою РДГУ (протокол №2 від «30» червня 2021 року).

Рецензенти:

Савченко Н. С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Ящук І. П. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

© РДГУ, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Програма навчальної дисципліни «Технологічні аспекти роботи над дисертацією».....	5
ЛЕКЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ	13
Змістовий модуль I. Загальнонаукові підходи до роботи над дисертацією	13
Тема 1. Нормативно-правові засади підготовки дисертаційного дослідження здобувачів ступеня PhD	13
Тема 2. Теоретичні засади дисертаційного дослідження. Тема й науковий апарат дисертаційного дослідження	32
Тема 3. Особливості проведення й планування дисертаційного дослідження	53
Тема 4. Робота з науковою інформацією	63
Тема 5. Наукометричні бази даних, їх різновиди та особливості. Міжнародні наукометричні бази Scopus та/або Web of Science Core Collection	83
Тема 6. Академічна доброчесність	94
Змістовий модуль II. Технологія написання дисертаційних досліджень	104
Тема 7. Класифікація методів дисертаційного дослідження	104
Тема 8. Методи математичної статистики у наукових дослідженнях	117
Тема 9. Технології написання наукових праць: тез, наукових статей, монографій, наукових доповідей	128
Тема 10. Підготовка, особливості оформлення та захист дисертації	145
МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	166
Змістовий модуль I. Загальнонаукові підходи до роботи над дисертацією	166
Змістовий модуль II. Технологія написання дисертаційних досліджень	174
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	178
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	180
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	182
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	184

ПЕРЕДМОВА

Підготовка докторів філософії (PhD) в галузі освіти згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) відповідає третьому (освітньо-науковому) рівню вищої освіти. Аспірантура у закладі вищої освіти є основною формою підготовки таких науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації.

Навчально-методичний посібник спрямований на формування у майбутніх докторів філософії (PhD) цілісного уявлення про науково-дослідний процес та логіку його побудови, формуючи здатність виконувати дослідження на засадах академічної доброчесності, продукувати нові ідеї у вибраній галузі наук, яке ґрунтується на належній доказовій базі, формулювати і перевіряти гіпотези, а також оприлюднювати наукові дослідження у провідних наукових виданнях з певної галузі, конференціях, семінарах та кваліфіковано презентувати результати дисертаційної роботи.

Посібник має чітку структуру і складається з передмови, програми навчальної дисципліни, лекційного матеріалу, матеріалу до практичних занять, завдань для самостійної роботи, критеріїв оцінювання результатів навчання, підсумкового контролю, термінологічного словника.

Цей навчально-методичний посібник є спробою комплексного висвітлення сучасних вимог до підготовки та захисту дисертаційних робіт. Він буде корисним здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD), докторантам, науковим керівникам і всім, хто хоче підвищити культуру своєї наукової праці.

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Технологічні аспекти роботи над дисертацією»

Програма вивчення навчальної дисципліни «Технологічні аспекти роботи над дисертацією» розроблена відповідно до освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Галузь знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі ОНП. У навчальному плані підготовки здобувачів «третього (освітньо-наукового) рівня освіти ОНП Освітні, педагогічні науки навчальна дисципліна «Технологічні аспекти роботи над дисертацією» займає місце поряд з навчальними дисциплінами «Філософія науки та інновацій», «Українська мова (лінгвістичний інструментарій наукових досліджень)», «Іноземна мова (академічне і професійно-орієнтоване спілкування)», «Управління науковими проектами».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль I. Загальнонаукові підходи до роботи над дисертацією.

Змістовий модуль II. Технологія написання дисертаційних досліджень.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Технологічні аспекти роботи над дисертацією» є ознайомлення здобувачів ступеня PhD з нормативними документами і чинними вимогами до дисертаційних робіт в Україні, типовою структурою дисертацій, процедурами проходження захисту дисертаційної роботи; формування в здобувачів ступеня PhD практичних умінь, навичок, оволодіння відповідними компетентностями, необхідними для науково-дослідної діяльності, розробки дисертаційного проекту, формування навичок дотримання етичних норм та академічної доброчесності при здійсненні наукових досліджень, презентації та впровадження у практику їх результатів.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Технологічні аспекти роботи над дисертацією» є:

- опанування технологією виконання і представлення результатів наукового дослідження;
- формування у здобувачів ступеня PhD вміння з нових дослідницьких позицій

формулювати загальний план та логіку власного наукового дослідження;

– формування дослідницької компетентності, а саме: удосконалювання вміння працювати з науковими джерелами, освітніми інформаційними ресурсами;

– розвиток вміння оформляти та презентувати результати наукових розвідок;

– формування готовності до науково-пошукової діяльності.

– стимулювання інтелектуальної активності здобувачів, становлення творчої, активної, відповідальної та ініціативної особистості, яка б гармонійно поєднувала у собі духовний, психічний, інтелектуальний та інформаційний розвиток.

2. Очікувані результати навчання (базуються на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою, та деталізуються)

Інтегральна компетентність

Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної освітньої діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики; застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення в галузі освіти й педагогіки.

Загальні компетентності (ЗК)

1) здатність здійснювати пошук та аналізувати інформацію з різних джерел, користування бібліотеками (традиційними і електронними), професійно володіти основними методами, способами і засобами зберігання й обробки інформації; використання інформаційних ресурсів, які знаходяться у відкритому доступі наукометричних баз Scopus та Web of Science **(ЗК 3)**;

2) здатність технологічно грамотно планувати і здійснювати роботу над дисертацією з використанням новітніх інформаційних і комунікаційних технологій для вирішення наукових завдань, моделювання, моніторингу та опрацювання результатів експерименту; коректно інтерпретувати й презентувати його результати **(ЗК 4)**;

3) здатність кваліфіковано відобразити результати дисертації в наукових статтях і тезах, професійно презентувати результати на наукових конференціях, семінарах, симпозіумах як вітчизняних так і

міжнародних; дотримуватися академічної доброчесності у наукових дослідженнях, авторського і суміжних прав інтелектуальної власності, здійснювати реєстрацію прав інтелектуальної власності **(ЗК 5)**.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

1) здатність до продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної освітньої діяльності, адекватно обирати й застосовувати сучасну методологію, методи й інструменти організації досліджень з освітніх, педагогічних наук для синтезу та аналізу складних систем та явищ, використовувати наявні, модифікувати та створювати нові педагогічні технології для виконання завдань дослідження, перевіряти їх ефективність **(ФК 2)**;

2) здатність здійснювати планування, організацію й експертизу науково-педагогічних досліджень, моніторинг власних наукових результатів, володіти діагностичним інструментарієм оцінки результатів експериментальної роботи, організувати педагогічний експеримент, адекватно використовувати методи математичної статистики, оцінювати наукову та практичну цінність завдань, які вирішуються у власному педагогічному дослідженні **(ФК 9)**.

Програмні результати навчання

1) демонструвати універсальні навички дослідника: уміння критично й абстрактно мислити, аналізувати, інтерпретувати, узагальнювати й оцінювати результати науково-дослідницької діяльності, генерувати нові ідеї (креативність) **(ПРН 2)**;

2) демонструвати уміння і навички здійснювати пошук та критично аналізувати інформацію з різних джерел, користуватися бібліотеками, базами даних, інформаційними ресурсами, які знаходяться у відкритому доступі наукометричних баз Scopus та Web of Science **(ПРН 4)**;

3) застосовувати сучасні інформаційні й комунікаційні технології, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та освітній діяльності, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури **(ПРН 5)**;

4) демонструвати дотримання правил академічної доброчесності у наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності; підготувати запит на видачу документів, що засвідчують право автора; діяти на основі етичних міркувань (мотивів) **(ПРН 13)**;

5) демонструвати уміння та навички створювати нові знання через оригінальні дослідження, якість яких може бути визнана на національному та міжнародному рівнях; брати участь у наукових

дискусіях на міжнародному рівні, відстоювати свою власну позицію на конференціях, семінарах та форумах (ПРН 14);

б) демонструвати лідерство та здатність як до автономної, так і командної роботи під час реалізації проєктів, до визначеності і наполегливості щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань; здатність діяти соціально відповідально та свідомо (ПРН 16).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години (4 кредити ЄКТС).

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ НАД ДИСЕРТАЦІЄЮ

Тема 1. Нормативно-правові засади підготовки дисертаційного дослідження здобувачів ступеня PhD

1. Специфіка підготовки докторів філософії (PhD) в Україні.
2. Нормативна база з підготовки й захисту дисертаційних досліджень.
3. Нові вимоги до захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Тема 2. Теоретичні засади дисертаційного дослідження. Тема й науковий апарат дисертаційного дослідження

1. Дисертаційна робота та її види.
2. Структура дисертаційних досліджень.
3. Особливості вибору теми дослідження. Обґрунтування теми дослідження. Роль наукового керівника при виборі теми наукового дослідження.
4. Науковий апарат дисертаційного дослідження: мета, об'єкт, предмет, завдання дослідження. Гіпотеза, види гіпотез.

Тема 3. Особливості проведення й планування дисертаційного дослідження

1. Основні етапи наукового дослідження і логіка їх пізнавального пошуку. Загальна схема наукового дослідження.
2. Поняття про планування наукового дослідження. План дисертації. Робочий план (план-графік) виконання робіт.
3. Програма наукового дослідження. Об'єм вибірки. Репрезентативність вибірки. Генеральна сукупність.

Тема 4. Робота з науковою інформацією

1. Поняття наукової інформації. Наукова інформація та її джерела.

2. Види наукових публікацій та видань.
3. Технологія роботи з науковою літературою. Особливості пошуку, збирання, обробки та інтерпретації інформації.
4. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.
5. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літератури у списку використаних джерел.

Тема 5. Наукометричні бази даних, їх різновиди та особливості. Міжнародні наукометричні бази Scopus та/або Web of Science Core Collection

1. Наукометричні бази даних, їх різновиди та особливості. Міжнародні наукометричні бази Scopus та/або Web of Science Core Collection.
2. Робота з наукометричними базами даних.
3. Бібліографічні та реферативні бази даних в Україні.
4. Кількість цитувань наукових статей (індекс цитованості), Імпакт-фактор (IF). Індекс Хірша (h-індекс).

Тема 6. Академічна доброчесність

1. Поняття про академічну доброчесність.
2. Основні види порушень академічної доброчесності. Плагіат. Види плагіату.
3. Порушення академічної доброчесності.
4. Перевірка на академічний плагіат дисертаційних робіт.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ТЕХНОЛОГІЯ НАПИСАННЯ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 7. Класифікація методів дисертаційного дослідження

1. Підходи до класифікації методів дослідження.
2. Теоретичні методи наукового дослідження.
3. Емпіричні методи дослідження.
4. Соціологічні методи дослідження.
5. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень: статистичні, графічні, табличні.

Тема 8. Методи математичної статистики у наукових дослідженнях

1. Роль і місце математичної статистики в наукових дослідженнях.
2. Сукупності (вибіркова сукупність, генеральна сукупність).
3. Репрезентативність вибірки.
4. Шкали (номінальні, порядкові, числові, дискретні та неперервні)

шкали, інтервальні та пропорційні шкали).

5. Ранжування.

Тема 9. Технології написання наукових праць: тез, наукових статей, монографій, наукових доповідей

1. Систематизація результатів дослідження. Викладення висновків та рекомендацій у формі доповідей, виступів, тез, наукової статті, методичних рекомендацій тощо.

2. Наукова доповідь.

3. Особливості й вимоги до написання тез.

4. Наукова стаття. Методика написання наукових статей. Наукова монографія.

5. Правила оформлення наукових публікацій.

Тема 10. Підготовка, особливості оформлення та захист дисертації

1. Вимоги до оформлення дисертації.

2. Мова і стиль дисертаційної праці.

3. Скорочення у тексті дисертації.

4. Попередня експертиза (попередній захист) дисертації у ЗВО.

5. Підготовка презентації дисертації.

6. Утворення та функціонування разової спеціалізованої вченої ради. Захист дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді. Оформлення документів для подання атестаційної справи до ДАК України.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення та серед молодих вчених: колективна монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 168с.

2. Атестація здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD) у Рівненському державному гуманітарному університеті/ автор-упор. О. А. Гудовсек; РДГУ Рівне, 2020 93 с.

3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця: ДОВ „Вінниця”, 2008. 278 с.

4. Добронравова І. С., Руденко О. В., Сидоренко Л. І. та ін. Методологія та організація наукових досліджень: навч. Посіб. / Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Methodol.pdf>

5. Домбровська С. М. Технологія захисту дисертацій. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

6. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід : навч. посіб. / С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова; за заг. ред. С. Н. Грипич. 2-ге вид., допов. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 344 с.

7. Корягін М. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Алерта, 2014. 622 с.

8. Мальська М. П. Організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 136 с.

9. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

10. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

11. Партико З. В. Основи наукових досліджень: підготовка дисертації: навч. посіб. Запоріжжя: КПУ, 2015. 235 с.

12. Толубко В. Б., Тупкало В. М., Козелков С. В. Дисертація: методичні рекомендації здобувачам наукових ступенів. Київ: ДУТ, 2014. 190 с.

Допоміжна:

1. Тулайдан В. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2017. 105 с. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19959/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8C.pdf>

2. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Кондор, 2003. 192 с.

3. Методологія наукових досліджень: Київ НТУУ «КПІ», 2015. 276 с.

4. Довідник офіційного опонента: зб. норматив. документів та інформ. матеріалів із питань експертизи дисертаційних 146 досліджень / Упоряд. Ю. І. Цеков; за ред. Р. В. Бойка. Київ:Толока, 2010. 64 с.

5. Толубко В. Б., Тупкало В. М., Козелков С. В. Дисертація: методичні рекомендації здобувачам наукових ступенів. Київ: ДУТ, 2014. 190 с.

6. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. 3-тє видання, виправлене і доповнене/ Автор-упорядник Л. А. Пономаренко, доктор технічних наук, професор. Київ: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», «Толока», 2010. 80 с. URL: <https://dsit.space/wp->

<content/uploads/2017/06/%D0%AF%D0%BA-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8E-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8.pdf>

7. Омецінська І. Я. Конспект лекцій з курсу «Методика виконання дисертаційної роботи (PhD Thesis Prospectus)» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 80 с.

8. Омецінська І. Я. Методика виконання дисертаційної роботи: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 112 с.

9. Основи наукових досліджень у прикладних задачах: навч. посіб. для студентів ВНЗ /Л. О. Кривопляс-Володіна [та ін.] ; Нац. ун-т харч. технологій. Київ: Сталь, 2016. 272 с.

10. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук: наказ МОН України від 23.09.2019 р. № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19>

11. Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затверджений постановою Кабінету міністрів України від 6.03.2019 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF>

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. Вимоги до оформлення дисертації
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17>

2. Наукова бібліотека РДГУ: <http://library.rshu.edu.ua/>

3. Офіційний вебпортал парламенту України
<https://zakon.rada.gov.ua>

4. Google Академія <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>

5. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>

6. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського <https://dnpb.gov.ua/>

7. Вища атестаційна комісія України <https://vak.org.ua/fv/>

Навчальне видання

**Технологічні аспекти роботи
над дисертацією**

**Навчально-методичний посібник
(для здобувачів вищої освіти
ступеня доктор філософії (PhD))**

Комп'ютерний набір та верстка: Бабяр А. А.

Підписано до друку: 30.06.2021

Тираж 50 прим.

Замовлення №29–15/20

Кафедра теорії і методики виховання РДГУ.

Україна, 33000,

м. Рівне, Пластова, 29.

Тел. **(0362) 63-33-34**

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
VPM-ПОЛІГРАФ
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33027;
тел.: 0800-33-51-57